

СЎЗ САНЪАТИ ЖУРНАЛИ
JOURNAL OF WORD ART
ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

МУСТАҚИЛ ОЗАРБАЙЖОН ДАВЛАТИ ТАРИХИДАГИ ВОРИС ШАХС:
ШАҲИД-ШОИР УЛВИЙ БУНЁДЗОДА

Олмос УЛВИЙ Қосим қизи (Бинпатов)

филология фанлари доктори, профессор

Озарбайжон Фанлар академияси, Низомий номидаги Адабиёт институти

"Озарбайжон-Туркменистон-Ўзбекистон шўъбасининг мудири,

Халқаро Бобур фонднинг Бокудаги бўлими раиси

almazulvi1960@mail.ru

For citation: Olmos Ulvi. Heir personality in the history of independent Azerbaijan: martyr - poet Ulvi Buniyadzade. International Journal of Word Art. 2019, vol. 1, issue 6, pp. 40-46

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2019-1-6>

Келиб тушган сана 5 октябрь, 2019

Эълон қилинган сана 31 март, 2019

АННОТАЦИЯ

2018 йил 28 майда Озарбайжон Халқ Жумхурияти ташкил топганига 100 йил тўлди. Бу давр кўплаб инсонларнинг хусусий роли, курашлари, мақсад-гоялари ҳақидаги хотиралар сақланиб қолди, улардан кимдир гоъий, кимдир шаҳид бўлди. Аммо Миллий курашчилар мақсадларига эришдилар - кимнинг дуқиллаб ураётган юраклари севинди, бошқа бирларининг эса руҳлари.

Улвий Бунёдзоданинг умри 1918-1920 йилларда майдонга келган Озарбайжон Демократик Республикаси (АДР) билан ҳозирги мустақил Озарбайжон Республикамиз орасида ворис мубориз, ворис мухожид, ворис тарихий шахсиятдир!

Озарбайжон Миллий Мустақиллиги, Миллий Мужодаласи йўлида ҳам маънавий дунёси билан, ҳам жисмоний умри билан номини абадиятга ёзиб қолдирган бир исм бор, бу миллионлар қалбидан ўрин олган шаҳид-шоир Улвий Юсуф ўғли Бунёдзодадир.

Улвий Бунёдзоданинг илк ижодий фаолияти поэзия олами билан алоқадор бўлган. У болалик чоғларидан бу санъат дунёсига ўз туйғуси, ҳиссиётлари, кечинмалари билан кучли майл кўрсатди ва ўшандан то умрининг сўнгига қадар ҳаётий мушоҳадалари, тушунчалари билан бунга яна ҳам маҳкамроқ боғланди. Улвийнинг шеърляти, жамики ёзганлари унинг характери билан ваҳдат(бирлик) ҳосил қилади, бу - ватанга, она тупроққа, эл-юртга муҳаббат ҳисси билан чамбарчасдир. Улвий адабий ижод устида жиддий ишларди. Ўша баракали ва мунтазам меҳнат, ижод ва яратувчилик билан ўтган йилларнинг меваси ўлароқ бугун қўлимизда унинг бой, рангоранг адабий мероси мавжуд. Улвий асарларидаги энг асосий чизиқ - ватан муқаддаслиги, озодлик туйғуси ва ғайратли ватандош ўғил образининг тараннуми асосий мавқе эгаллайди.

Яшаш учун тугилгандик,

Ватан учун ўлажакмиз!

Озодлик ишқ-ла шеърлар яратган, Ватаннинг қақриғи билан шаҳид бўлган Улвий Бунёдзода бор-йўғи 20 йиллик умр йўли билан Озарбайжон Давлатчилиги тарихида, Озарбайжон адабий-маданий ҳаётида ўчмас из қолдирди. Ушбу мақолада Улвий Юсуф ўғли Бунёдзода ҳақида фикр юритмоқчимиз.

Таянч сўзлар: шаҳид, шоир, поэзия, поема, пьеса, наsr, озарбайжон адабиёти, мустақиллик даври, миллий кураш, ворис.

ШЕХИД-ПОЭТ УЛЬВИ БУНЬЯДЗАДЕ – НАСЛЕДНИК-ЛИЧНОСТЬ В ИСТОРИИ НЕЗАВИСИМОГО АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ГОСУДАРСТВА

Олмос Улвий Касим кизи (Биннатова)

Доктор филологических наук, профессор, институт литература им. Низами

АННОТАЦИЯ

28 мая 2018 года отмечалась 100-летья годовщина провозглашения создания первой парламентской республики мусульманском Востоке – Азербайджанской Демократической Республики. Многие личности сыграли особую роль, оставили глубокий след в истории этой 100-летней республики. Кто-то стал шехидом на этом святом пути, а кто-то победителем. Но народные борцы за свободу добились своей цели.

Ульви Буньядзаде – историческая личность, наследник и борец за свободу жившей в период между АДР, созданной в 1918-1920 гг. и нашей независимой Азербайджанской Республикой!

Ульви Юсуф оглы Буньядзаде – поэт-шехид, навеки вписавший свое имя в сердца миллионов людей.

В начале своего творческого пути Ульви Буньядзаде занимался поэзией. Он увлекался поэзией с детских лет и со временем еще больше занялся поэтическим творчеством. Все стихи и сочинения Ульви сочетаются с его характером и тесно связаны с его любовью к родине, родной земле, родному народу. Ульви серьезно занимался литературным творчеством. Результатом этих лет является его богатое, красочное и оригинальное литературное наследие. Главной темой произведений Ульви является священная тема Родины, свободы и воспевание образа сына-гражданина.

Мы рождены для жизни,

Умрем за Родину!

Ульви Буньядзаде, имевшему достойное место в истории Азербайджанской Демократической Республики, которой исполнилось 100 лет, в 2019 году исполнилось бы 110 лет. Ульви Буньядзаде, сочинивший свободолюбивые стихи и в 20 лет отдавший свою жизнь за родину, оставил неизгладимый след в литературно-культурной жизни Азербайджана и в истории Азербайджанской государственности. В статье освещается творческий путь поэта-гражданина Ульви Буньядзаде.

Ключевые слова: шехид-поэт, поэзия, стихи, пьесы, проза, Азербайджанская литература, период независимости, национальная борьба, наследник моджахеда.

HEIR PERSONALITY IN THE HISTORY OF INDEPENDENT AZERBAIJAN: MARTYR – POET ULVI BUNYADZADE

Olmos Ulvi Qasim kizi (Binnatova)

Professor, Scientific Academy of Azerbaijan

ANNOTATION

28 May 2018 marked the 100th anniversary of the foundation of Azerbaijan's Parliamentary Republic – the first parliamentarian republic in the Muslim East. Memories abound of the heroes in the struggle for Azerbaijani independence – memories of the special roles and struggles of the many personalities in its history. Some of these people became veterans, some became martyrs in this sacred fight. But these freedom fighters achieved their aims – the hearts of some beat with pride, while the spirits of others live on.

The life of Ulvi Bunyadzade has been an exceptional one in the one hundred years between the establishment of the Azerbaijani Democratic Republic and the current independent Republic of Azerbaijan.

Ulvi Bunyadzade is also known to Azerbaijanis as a poet whose work has touched their lives.

His work harbors the feelings of love for the Motherland and his people. The most important messages in Ulvi's works are the sacredness of land and the feeling of freedom.

We were born for life,

We must die for Motherland!

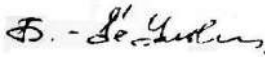
Ulvi Bunyadzade, martyred at the age of 20 years, left an indelible legacy in the history of Azerbaijan State and Azerbaijan cultural literary life.

Key words: martyr, poet, poem, poema, pyesler, prose, Azerbaijani literature, independence period, national struggle.

"Мен, Бунёдзода Улвий Юсуф ўгли, ҳаётимда биринчи ва охирги дафъа ўз виждоним қаршисида онт ичаман: бир элнинг, бир миллат номининг тамсилчиси эканимни ҳеч қачон унутмайман; Озарбайжон тупроғининг гурурдан, гайратдан йўғрилган номини муқаддас тутганча, бу номга доғ туширмоқни истаган бутун унсурларга қарши туражакман; ўз озарбайжонлик борлигимга, виждонимга, маслагимга, насл-насабимга, томирларимда оқаётган Озарбайжон қонига лойиқ ўғил бўлиб қоламан, қўрқоқликни, олчоқликни, ялтоқликни ўзимга яқин йўлатмаяжакман, ҳар қандай ҳолда ҳам, ўз озарбайжонлик "мен"имни тасдиқ этаман.

Агар ваъдамга хилоф иш тўтсам, майли, онамнинг сути, элимнинг нони менга ҳаром бўлсин, Ватан юзини кўрмайин.

Имза:

Б. УЛВИЙ. 10. IX.89

Улвий Бунёдзода ўлимидан 4 ой аввал ёзган бу "онт"и озар халқининг миллий озодлик курашида буюк бир гимн кабидир. Унинг қандай туйғулар оғушида яшаганлиги юқоридаги муҳташам "онт"дан маълумдир. Ҳа, унинг айтганлари каби яшай олмоқ амалда ҳар ўғилга ҳам насиб этмас!

Улвий Бунёдзода жами 20 йил умр кўрди. У ўзи тугилиб ўсган халқининг озодлик учун кураши йўлида эгилмас байроқ бўлди, қаҳрамонлик тимсоли бўлди.

У миллий кураш йўлида шаҳид бўлди, ammo шоир ўлароқ қайта туғилди. Унинг аввалбошда ҳаммадан бекитганлари - қоралама шеърлари, ҳикоялари, мактублари, инглизчадан таржималари ва бошқа қўлёзмалари - бутун адабий мероси ўлимидан кейин кенг китобхонлар аудиториясига ошкор бўлди. Улвий ҳали ҳаётлигида, 10-15 шеър ва 2-3 ҳикояси, 3-4 публицистик мақоласи, 2-3 адабий-танқидий қарашлари ва бир неса ахборот-

маълумот мазмунидаги мақолалари чоп этилган эди.

Улвийнинг "Умр йўли" поэмасида ёзганлари:

Қорабодир маним диним - имоним,

У тупроқдан нишонаси, изиман.

Мани бундоқ оғиз кўрма қабрда,

Қабрда ҳам Қорабоднинг ўзиман.

Ватан, тупроқ исила йўғрилган мисраларнинг ишқи инсонда ўлимсизлик ишқини уйғотади. Бу сатрлар ортидан худди шунга ўхшаш бошқа бир шеърини хотирламаслик мумкин эмас:

Мен кўрқмасман узоқ йўлга чиқмоқдан,

Бу йўлнинг зулматидан, совуғидан кўрқмасман.

Мен кўрқмайман узоқ йўлга чиқмоқдан,

Бу йўлнинг машаққатидан, оғриғидан,

"Улим" отли уйқусидан кўрқмасман.

Бу шеър 1989 йилда ҳарбий хизматда бўлиб турган ери - узоқ, совуқ Сибирда, "Хатоний" деб аталувчи тўғарак яратган ўлкада ёзган. Озарбайжон миллий-озодлик кураши тарихида Улвийнинг туйғулари, туншунчалари, қатъияти, Шаҳид номи билан ўз ўрнига эга. Ўзи ҳам энг юқорида, энг Буюк нуқтада! 1969 йилда кўз очган отабоболари макони - Гўйжа вилояти, Касама кенти душман талон-тарожида қолганда чидамади. Юраги қон йиғлади. Қорабоғ чўғ-учқунлари анҳорларда шиддат қонди. Бир вақтлар совет ҳарбий қўшинларининг Афғонистон тупроғига тажовузини, бизнинг ўша муҳорабага юборилган ўғилларимизнинг бахтсиз қисматларини кўз ўнгига келтирди. Тўпхона ўрмонининг дарахтлари майда-майда бўлакланганда, Афғонистон тоғларининг акс-садоси юрагига тўлди: "Умр йўли" поэмасини ёзди, ҳар сатр устида титраб ёзди:

Йўқ, йўқ, буюк тупроқ,

Сенинг зафаринг учун ҳамиша,

Ҳар ерда мард бўлажакмиз.

Мусофир бир руҳнинг саси узоқ Сибирда "лирик мен"нинг чақириқларига уланиб кетди:

**Омон, қардош, тўғримикан? Айтарлар:
Кеча-кундуз қон тўкилар Юртимда.
Қорабоғнинг тарихини тапирлар
Масжид учар, том бузилар юртимда.**

Улвийнинг Ватан туйғуси ила тўлиқ, юрт муҳаббати ила сугорилган мисралари бисёр. Унинг шеърлари, хусусан, "Қонсизлар" повести, ҳикоялари, таржималарини ўқиганда, кўз ўнгимизда пўлатдан яралган метин қарашли бир аскар ростланади. Жиддиятида, кучли иродасида, қатъиятида, жасоратида минг йилнинг туғма қобилиятли кишиларига ўхшайди.

Улвийнинг чечак янглиғ нозик қалби, шабнам каби покиза севги ҳиссиётлари бор эди. Гўзалларга бегона бўлмаган қайноқ боқишлари бор эди. Сен айтмаки, ишқ гирдобида беҳол, типирчилаб қолган юраги бор деб:

**Бир қиз кўрдим - ўт боқишли,
Ўрта бўйли, узун сочли.
Менга боқиб кулди, қонди -
Бундоқ кулгу кўрмагандим.**

Боқишлари ёш шоирнинг қалбини титратган у бахтиёр қиз энди нетар, кўрасан? Йўқса, умрининг карвонини тузмаган ўшал севиқли маҳбубага ўз алвидосини айтармиди?

**Бу ерларда баҳор чоғи кезардик,
Чаманзордан сенга гуллар сочардик.
Ҳовуч-ҳовуч бир чашма сув ичардик,
Оппоқ сувда оққан музлар, алвидо!**

Гулнинг назокати янглиғ тебранган шудрингдек тоза мисралари ҳар кишининг юрагида ҳеч қутилмаганда севги ҳисларини уйғотади. Қаранг, ўша онларда Улвий шунчалар комрон бўлади:

**Титраган дудоғинг шеър истайир,
Боқиб таманнойингга ой ҳасад қилар.
Ёнар юрагингда бўйла бир олов,
Бу ўтга, оловга ёй ҳасад қилар.**

"Сендан айрилмоқ бўлмас, Улвий, сенга тўйиб бўлмас. Не яхшисанки, дунёмизда мавжудсан, айна дамда ҳам борсан, сабоҳ ҳам борсан. Ишон, сен бунга, Улвий. Чунки келажак авлод сени ўқийди, Сендан намуна келтирадилар. Сен Озарбайжон Озодлиги йўлида умрингни, тупроғини қизил қонинг-ла бўядинг. Қизил қонинг ила шундай бўядингки, келажак насллар озодлик бахтиёрликда яшасин. Қара, ҳеч бўлмаса ўша хушбахтликлари учун Оналар

сени севажаклар, Улвий. Тўққизинчи синфда ўқиётганингда "Бинафша баётлари" номли шеър ёзган экансан-эй! Ўша шеъринг менга жудаям хуш келарди. Маскув шеър ўзинга ҳам ёқарди:

**Баҳор қандай тотли эмиш,
Атри бинафшадаймиш.
Умрим сенинг ишқингдир,
Ишқинг ҳам бинафшаймиш.**

Улвий Бунёдзода Бокуда Шаҳидлар хиёбонида (40-қабр) дафн қилинган. У ҳаётини Озарбайжон халқининг, Озарбайжон тупроғининг озодлиги йўлида қурбон қилди.

Ижодий уфқлари: Улвий Бунёдзоданинг илк ижодий фаолияти поэзия олами билан алоқадор бўлган. У болалик чоғларидан бу санъат дунёсига ўз туйғуси, ҳиссиётлари, кечинмалари билан кучли майл кўрсатди ва ўшандан то умрининг сўнгига қадар ҳаётий мушоҳадалари, тушунчалари билан бунга яна ҳам маҳкамроқ боғланди. Улвийнинг жамаки шеърлари, ёзганлари унинг характери билан ваҳдат (бирлик) ҳосил қилади, бу - ватанга, она тупроққа, эл-юртга муҳаббат ҳисси билан чамбарчасдир. Улвий адабий ижод устида жиддий ишларди. Ўша баракали ва мунтазам меҳнат, ижод ва яратувчилик билан ўтган йилларнинг меваси ўлароқ бугун қўлимизда унинг бой, ранго-ранг ва оригинал адабий мероси бебаҳо маънавий мулк бўлиб қолди. Улвийнинг асарларидаги энг асосий чизик - ватан муқаддаслиги, озодлик туйғуси ва гайратли ватандош ўғил образининг тараннуми асосий мавқе эгаллайди.

**Яшаш учун туғилгандик,
Ватан учун ўлажакмиз!**

Шоир қалбида чўғланган Миллий озодлик ишқининг муқаддас йўлида курашиш билан машғалага дўнажагига ишонади. Бу, 70 йил давомида босиб келганмиз "текисланган йўл", йўқ, миллий ўзлигини таниган, ватан шарафини юксалтирган йўл, шунчаки йўлакча эмас.

**Яшаш учун туғилгандик,
Ватан учун ўлажакмиз!**

Ҳозир билан яшаган шоир 15 ёшида Ватанга юз тубуб:

**Сен менинг йўлимда бир машғал каби,
Ёнарсан, мени ҳам ёндирмоқ учун.
Титроқ қалбимда ётган овозни, -**

мисраларини ёзса-да, мубораза йўлини танлади. Бу Улвийнинг миллий ватандошлик мавқеини, қатъиятини тақозо этарди. "Қошғар" адабий уюшмасининг раиси, шоир Намозали Пашаев 1987 йилда Улвийнинг олий мактабга кириши муносабати ила "Daşkəson" газетасида нашр эттирган "Улвий" мақоласида куйидагиларни ёзганди: "Улвийни анча олдинроқдан танийман. Тез-тез район газетасида мақоласини ўқир эканман, англандимки, у гоят истеъдодли ўғлон. Яхши эсимда бор, "Қошғар" адабий уюшмасининг навбатдаги машғулотларидан бирида бир мактаб ўқувчиси чиқиш қилди. Ўша ондаёқ савияси пишиқ шеърларнинг муаллифи маълум бўлди - бу ўша Улвий Бунёдзода имзоси билан ижод қилаётган шоир экан. Тўғарақда Улвий ўзининг таҳлил ва муҳокама қабилити билан бошқалардан яққол фарқланди. Ўша вақтлардан бошлаб у билан дўстлашдик. Редакцияга бирга келиб-кетдик, топшириқлар олдик. Газетанинг навбатдаги сонларидан бирида унинг ёзганларини ўқигач, билдимки, бугун мактаб ёшида бўлган Улвий эртага ўзининг ойдин йўлини тўғри танлай олади. У ҳамиша келажақда таржимон бўлишни орзу этарди. Ўша ёруғ орзуларнинг таъсири бўлса керак, инглиз тилидан кичик ҳикоялар, юморлар таржима қилиб, чоп эттира бошлаганди. Улвий инглиз дили дарсларига алоҳида меҳр қўйган, машғулотларга мунтазам қатнар, умуман олганда, тил ўрганишга айрича бир ҳаваси бор эди".

Улвий араб, фарс, лотин, ўзбек тилларида (ўзи мустақил ўрганган) ёзиб-ўқий олар, инглиз, рус тилларини эса мукамал биларди. Ва буларнинг ёрдами билан эса тарихимизга оид бир қанча ёзма манбалар билан танишишга мушарааф бўлганди. Хусусий қайдлар, конспектлар дафтари тутган эди. Бу қайдлар келгусида яратилажак монументал бир тарихий асарнинг хамиртурушлари эди, балки.

Улвий муаллимлари, йўлдошлари тарафидан ҳамиша катта ҳурмат, муҳаббат-ла севилган эди. Мактаб йилларида тайёрланган, ўтказилган қўлаб тадбирлар Улвийнинг ташкилотчилиги ва сценарийси асосида олиб бориларди. У ҳамроҳлари,

тенгдошларидан ўзининг бадиий ижодкорлиги билан жиддий машғул бўлган бир шоир-ёзувчи сифатида алоҳида ажралиб олиб, қандайдир қобиқда юришни истамасди. Ҳаммининг кўнглини юракдан чиқариб ёзган қайноқ ҳароратли 3-4 мисра шеъри билан олишга уринади. Мустақил мулоҳазалилиги, юксак тафаккур соҳиби бўлганидан, атрофидаги йўлдошларидан гайриоддий даражада фарқланиб турарди. Бадиий санъат ҳақида отаси тенги кишилар билан ёхуд "Қашғар" адабий уюшмасида йиғилган шоир ва ижодкор зиёлилар билан суҳбат қиларди. "Ушоққина мактаб боласи" бўлгани ҳолда, тўхталиб қолмасдан, тугилмасдан улар билан жиддий мубоҳасалар қилар, ўқиганлари юзасидан ёзувчиларга ўз танқидий муносабатини билдирарди. Улвийнинг илк шеъри "Қошғар"нинг тавсияси ила матбуотда чоп этилганди. Ўша шеър тил лол қоладиган шаклда: лирик, гўзал, юмшоқ, титроқ, ҳассос ва ёниқ ҳислардан иборатдир.

Сайёдан даво толган,

Оҳли-нолали жайрон.

Келди сайёди сари,

Қолди ярали жайрон.

Улвийнинг мусиқий сезилари кучли эди. У гармон, тор, соз, пиано, скрипка ва бошқа мусиқий асбобларни чала оларди. Унинг бир қанча миллий мусиқий асбобларимизда гўзал ижролари билан мактабда ўтказилган турли-туман йиғинларда, тадбирларда муаллим ва ўқувчиларнинг чуқур эътиборин қозонгани тасодифий эмасди. Улвийнинг мусиқий истеъдодидан ҳайратланган Наҳчивон Телевиевни ва Радио ширкатининг раиси, шоир Элман Ҳабиб 1993 йилда ёзган бир мақоласида шундай тонуғлик беради: "Улвий. Унинг-ла укамникида танишган эдик. Укам билан Улвийнинг тоғаси Ҳусайн табиб қўшни эди. Тугилган қунларларда, оилавий мажлисларимизда ҳар доим ўз сўзини айтарди... Бир куни тадбир иштирокчиларимиздан бир Улвий пианинода бир халқ куйини чалсин. У тортиниб, хижолат бўла-бўла туриб, пиано ортига ўтди. Улвий ўша ондан ҳеч ҳаёлимдан кетмай қолди. 18 ёшга кирган. Кўнғир кўзлари, ҳеч синмас, бургут қанотлари каби керилган, қора қошлари оқ

юзли чехрасига бир қадар соя солганда, ажабо, кўркамлашиб кетарди. Мажлис охирига қадар оғзини очиб бир калима айтмаган бу навқирон йигитнинг кўксига сирили хазиналар қанчалар яширин! Аллоҳ! Бизнинг ошиқона руҳдаги куйларимиз, халқона наволаримиз пианинода қандай гўзал эшитилар экан, Илоҳо! Ҳалигина бир оғиз сўз ҳам қотмасдан, жим турган бу Улвийнинг юрагини недан яратгансан, Танграм! Бармоқлари чолгу устида рақс этарди, гўё. "Göyсә güllü "дан бошлади, "Divanı"дан номлади, "İrəvən çuxuru "да оёққа турди. "Sarı tel"ларни бир-бир санади, "Ayaq saritel", "Orta Saritel", "Baş Saritel ", "Yanıq Kərəmi", "Köhnə Naxçıvan"... Мухаббат оҳанглари пианинода юракларни аллаларди, қалбим сел бўлиб оқди, бир неча бор кўзларимга ёш келди, юрагим бўшади. У чаларди, толиқиш, чарчаш нелигини билмасди, қалбининг ҳаяжони туганмас булоқдек эди. Улвий ёдимда шундай муҳрланган: 18 ёшли йигит, мўйловлари эндигина сабза урган навжувон янглиғ, халқимизнинг дардини донишмандона юрагининг тилида сўзлатган улкан талант эгаси сингари. Ўша вақт мажлисда ҳеч биримиз Улвийнинг шоир эканлигини билмасдик".

Миллатимизнинг мустақил Озарбайжон давлати яратиш муборазаси йўлида Улвий бутун фикрини бир нуқтаган йўналтирди: фаол, оддий аскар бўлди. Барча олий мактаб талабалари орасида катта обрў-эътибор қозонди. 1989 йил эди, аскарлик хизматидан эндигина қайтган эди.

Улвий аскарлик йилларидаги мактубларининг бирида ёзади: "Яна бир ҳодиса юзлди. Бу ерда хизмат қилаётган озарбайжонликлар (менинг ташаббусим билан) "Ҳагویی" деб номланган бир тўғарак ташкил этдилар. 20 нафар аъзоси бор, номзодлар яна оз эмас. Мақсадимиз Озарбайжонда юзага келган ҳодисаларни, умуман, унинг дардларини, тўқнашувларни музокара этмоқ, қарор чиқармоқ, кенгашимиз номидан муайян чора таклиф қилмоқдир... Ўзимизнинг Дастанур ва Низомимиз бор. Ҳаммамиз тантанали суратда онт ичдик. Кўрамиз, бу улуг ишимизнинг охири нима билан тугайди?! Мени кенгаш раиси этиб сайладилар".

Булар Улвийнинг узоқ Сибир тупроқларида туриб Ватани сари интиқлиги, нигоронликларининг акс-садоси, чин ватандош қайғулари эди. Республикада юз бераётган бари ҳодисаларга ўз муносабатини мактублари воситаси ила шаксиз билдирарди. Ҳар масканда юз берган ҳодиса, кўнгил-сизликларни ўрганиб чиқиш пайида бўларди. Бошқа республикаларда кечаётган ижтимоий-сиёсий жараёнларни кузатар, муқояса қилар, бир ватан фидойиси ўлароқ совуқ Сибир тупроқларида жон куйдирарди. Ватанининг оғриқларини доимо дилида, кўнглида изтироб билан кечирган Улвий бошқа бир мактубида қайғу-ҳасрат билан шундай ёзган эди: "Анчадан буён мактуб олмаганимга дилгир бўлдим". Муҳорабадан кейинги йиллари, хусусан 70-80- йилларни "турғунлик" даври деб номладилар. Бироқ аслида бу давр "Миллий уйғониш - ўзликни англаш" йиллари эди. Миллий идеологияда пайдо бўлган бу инқилобий инкишоф илк марта адабиёда - "олтмишинчилар" дейилувчи авлоднинг фаолиятида зуҳурланди. Насрда ҳам, назмда ҳам "қўққа қайтиш" ҳис этила бошлаганди. Бу муборазادا ёшларни реал, қувватли, жасур ва кучли қувват мисоли кўрарди, кўзини уларнинг кучига тиккан эди. Ҳали "фронт", "бирликлар" пайдо бўлмаган бир даврда булар Улвийнинг кўнглидан кечган режалари эди. "Фақат бир ерда бирлашиб мубораза олиб бориш билан голиб келса бўлади" - дея мактубларида ҳам, публицистик мақолаларида ҳам, шеърларида ҳам, насрда ҳам батамом шу каби туйғуларни билан яшарди.

1990 йилнинг 10 январь санасида қаламга олган бир публицистик мақоласида шундай ёзган эди: "Озар халқининг миллий мустақиллиги ва демократия галабаси учун олиб борган муборазаси бугун тарихга қон билан ёзилади, миллат абадий ҳақ олинажак кунларини яшамоқда. Кундан кунга мавжуд ҳарбий-полиция режимининг ички қуввати парчаланиб бормоқда, унинг бир дафъада қулаши учун замин ҳозирланмоқда. Шу нарса ҳам аёнки, озарларнинг ҳозир тамомила очиқ-ошқора кўринган миллий фожияси ўн йилнинг, йигирма йилнинг эмас, бир неча асрларнинг ҳосиласидир".

Озарбайжон Халқ Жумҳуриятининг 100 йиллик тарихида шаҳид-шоир Улвий Бунёдзоданинг Миллий Озодлик мухожиди, вориси ўлароқ ўз ери, ўзигагина тегишли баланд тахти бордир.

Улвий Бунёдзоданинг шеърлари ва ҳикоялари (Усман Қўчқор), "Умр йўли" поэмаси (Хосият Рустам) ўзбек тилига ўгирилиб, алманах ва журналларда нашр этилган.

ДАБИЁТЛАР:

1. Бунёдзода Улвий. *Ülvi duyğularım* (нашрга тайёрловчи, муҳаррир ва сўзбоши муаллифи А.Улвий). – Боку, "Ganclik", 1990, 55 бет. (Bunyodzoda Ulviy. *Ulvi duyğularım* (nashrga tayyorlovchi, muharrir va so'zboshi muallifi A.Ulviy). – Boku, "Ganclik", 1990, 55 bet.)
2. Бунёдзода Улвий. *Bir ölümlün acısına* (нашрга тайёрловчи, муҳаррир ва сўзбоши муаллифи А.Улвий). – Боку, "Ganclik", 1993, 256 бет. (Bunyodzoda Ulviy. *Bir olumun acagana* (nashrga tayyorlovchi, muharrir va so'zboshi muallifi A.Ulviy). – Boku, "Ganclik", 1993, 256 bet.)
3. Бунёдзода Улвий. *Ömrüm sənin eşqind* (нашрга тайёрловчи, муҳаррир ва сўзбоши муаллифи А.Улвий). – Боку, "Mütərcim", 1998, 256 бет. (Bunyodzoda Ulviy. *Ömrüm s'nin eşqind* (nashrga tayyorlovchi, muharrir va so'zboshi muallifi A.Ulviy). – Boku, "Mütərcim", 1998, 256 bet.)
4. Бунёдзода Улвий. *Sənin oxşarın bənövşədi* (тўллаб, тартиб берган, нашрга тайёрловчи, муҳаррир ва сўзбоши муаллифи А.Улвий). – Боку, "CBS" 2005, 495 бет. (Bunyodzoda Ulviy. *Sanin oxşam banovşadi* (to'plab, tartib bergan, nashrga tayyorlovchi, muharrir va so'zboshi muallifi A.Ulviy). – Boku, "CBS" 2005, 495 bet.)
5. Бунёдзода Улвий. *Ömür yolu* (поэма), 2 тилда – (тўпловчи, муҳаррир ва сўзбоши муаллифи А.Улвий (Озарбайжон ва гуржи тилларида). – Тбилиси. 2009. (Bunyodzoda Ulviy. *Ömür yolu* (poema), 2 tilda – (to'plovchi, muharrir va so'zboshi muallifi A.Ulviy (Ozarbayjon va gurji tillarida). – Tbilisi. 2009.)
6. Бунёдзода Улвий. *Ömür yolu* (поэма). 5 дилда – Озарбайжон, турк, инглиз, рус ва гуржи тилларида. (тўпловчи, муҳаррир ва сўзбоши муаллифи А.Улвий. Сўзбоши муаллифи Қанира Пашаева). – Боку, "Mütərcim", 2009. (Bunyodzoda Ulviy. *Ömür yolu* (poema). 5 dilda – Ozarbayjon, türk, ingiliz, rus va gurji tillarida. (to'plovchi, muharrir va so'ng'oz' muallifi A.Ulviy. So'zboshi muallifi Qanira Pashaeva). – Boku, "Mütərcim", 2009.)
7. Буныядзде Ульви. *Жизненный путь. Стихи и поэма.* (перевод на русского языка Гия Пачхаташвили). – Боку, *Elm və təhsil*, 2014. 64 стр. (Bun'yadzade Ul'vi. *Jiznenniy put'*. Stixi i poema. (perevod na russkogo yazika Giya Pachxatashvili). – Boku, *Elm va təhsil*, 2014. 64 str.)
8. Бунёдзода Улвий. *Əfqanistan ağırları* (поэма ва повест). – Озарбайжон, турк, ўзбек, қирғиз, татар, инглиз, рус, гуржи тилларида (муҳаррир ва сўзбоши муаллифи филология фанлари доктори А.Улвий (Биннатова). – Боку, "Elm və təhsil", 2015. 192 с. (Bunyodzoda Ulviy. *afqanistan agralara* (poema va povest). – Ozarbayjon, türk, o'zbek, qirg'iz, tatar, ingliz, rus, gurji tillarida (muharrir va so'zboshi muallifi filologiya fanlari doktori A.Ulviy (Binnatova). – Boku, "Elm va təhsil", 2015. 192 s)
9. Бунёдзода Улвий. *Qəhərlənmiş könlüm: dünya ədəbiyyatından tərcümələr / шеърлар, ҳикоялар, (муҳаррир ва сўзбоши муаллифи филология фанлари доктори А.Улвий (Биннатова). – Боку, "Elm və təhsil", 2015. 120 бет. (Bunyodzoda Ulviy. *Qaharlmiş konlum: dünya adabiyatından tarcum'lar/she'rlar, hikoyalar, (muharrir va so'zboshi muallifi filologiya fanlari doktori A.Ulviy (Binnatova). – Boku, "Elm va təhsil", 2015. 120 bet.)**
10. Пашаев Намозали. *Ülvi* (очерк). – "Dəşkəsen" gazetəsi, 15 sentyabr 1987 yil. (Pashaev Namozali. *Ulvi* (ocherk). – "Daskasan" gazetasi, 15 sentyabr 1987 yil.)
1. Хасанов Замон. *Ülvi* (очерк). – "Dəşkəsen" gazetəsi, 30 yanvar, 1990 yil. (Hasanov Zamon. *Ulvi* (ocherk). – "Daskasan" gazetasi, 30 yanvar, 1990 yil.)
2. Ориф Хусайн. *Ülvi* (поэма). – "Azərbaycan gəncləri" gazetəsi, 1990 yil. (Orif Huseyn. *Ulvi* (poema). – "Azərbaycan gəncləri" gazetasi, 1990 yil.)
3. Ҳабиб Элман. *Kövrək duyğular*. – Боку, 525-си газет, 20 январь, 2017. 8–9-бетлар. (Habib Elman. *Kovrak duyğular*. – Boku, 525-ci gazet, 20 yanvar, 2017. 8–9-betlar.)
4. Улвий Алмаз. *Günəşinə Qovuşan Ülvim*. – Боку, "Azərbaycan" журналі, 1995 йил, №12. (Ulviy Almaz. *Gunasina Qovusan Ulvim*. – Boku, "Azərbaycan" jurnalı, 1995 yıl, №12.)
5. Улвий Алмаз. *Ülviləşən Ülvim*. – Боку, "Ədəbiyyat və incəsənət", 16 fevral 1990 yil. (Ulviy Almaz. *Üviləşən Ulvim*. – Boku, "Ədəbiyyat və incəsənət", 16 fevral 1990 yil.)
6. Улвий Алмаз. *Ülvi Bünəydzadənin tərcümə dünyası*. – Боку, "Ulduz" жернали, 2015, №1. (Ulviy Almaz. *Ulvi Bunyadzad'nin t'rcum' dünyası*. – Boku, "Ulduz" jernalı, 2015, №1.)
17. Улвий Алмаз. *Ülvi Bünəydzadənin edebi kişiligi ve irsi*. – Туркия, "Telmiḥ" журналі, 2017, 5-сон, 79-83-бетлар. (Ulviy Almaz. *Ulvi Bunyadzadenin edebi kişiligi ve irsi*. – Turkiya, "Telmiḥ" jurnalı, 2017, 5-son, 79-83-betlar.)

Озарбайжон тилидан Сирдарёхан ЎТАНОВА
таржимаси, фил.фан.номзоди